

УНИВЕРЗАЛНИ ПЕРИОДИЧНИ ПРЕГЛЕД СТАЊА ЉУДСКИХ ПРАВА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ

II циклус

Март 2014

УВОД

Овај извјештај је сачињен на бази сазнања добијених из жалби грађана поднесених Омбудсменима БиХ и истраживања спроведених у периоду 2009–2013 године, публикованих у Годишним и Специјалним извјештајима који су доступни на веб страници (www.ombudsmen.gov.ba).

ОПШТА ЗАПАЖАЊА

- Примјетан је изостанак ефикасних мјера усмјерених на имплементацију препорука УПР-а добијених у првом циклусу извјештавања.
- БиХ није усвојила Национални акциони план у области људских права због чега је изостао стратешки приступ у осигурању заштите и унапрјеђења људских права.

I-ДЈЕЛОКРУГ МЕЂУНАРОДНИХ ОБАВЕЗА

- БиХ још увијек није успоставила НПМ иако је Савјет министара БиХ (СМ) одлучило да се ово тијело дефинисано Опционим протоколом уз УН Конвенцију против тортуре успостави у оквиру Институција Омбудсмена. Предуслов за реализацију ове међународне обавезе је обезбјеђење адекватних финансијских и људских ресурса.

II-ИНСТИТУЦИОНАЛАНА ИНФРАСТРУКТУРА

- Престанак рада омбудсмена на ентитетском нивоу, институционалне реформе и именовање нових Омбудсмена 2008 године, резултирале су успостављањем обједињене Институције омбудсмена на државном нивоу, као испуњење једног од услова БиХ на путу придруживања ЕУ. Процес обједињавања завршен је у мају 2010. године и подразумевао је финансијску и кадровску консолидацију.¹
- Усвојеним Правилником о унутрашњој организацији систематизовано је 90 радних мјеста, а са крајем 2013 године, попуњено 56. Уважавајући основни мандат Омбудсмена те утврђене додатне мандате у складу са Законом о слободи приступа информацијама, Законом о забрани дискриминације у (ЗЗД) и Законом о министарским, владиним и другим именовањима потребно је обезбједити финансијске ресурсе и људске ресурсе за несметану имплементацију прописаних мандата али и неопходне предуслове за даљи развој и јачање независног националног механизма за заштиту људских права., укључујући и рјешавање питања смјештаја уреда.
- Институција Омбудсмена је национални механизам за заштиту људских права акредитован у статусу “А”, од стране Међународног координационог комитета (ИСС). Реакредитација Институције омбудсмена за људска права БиХ, је предвиђена у 2015

¹ У финансијском дијелу значајно је указати на то да је укупан буџет три институције прије обједињавања у 2010. години износио 5.080.881,00 КМ, а одобрени буџет обједињене Институције омбудсмена за 2011. годину је износио 2.473.406,00 КМ.

години. због чега је потребно да институције власти покажу више разумијевања за препоруке СЦА ИЦЦ, како би Институција била у могућности задржати статус „А“.²

- Тренд умањења финансијских средстава Институцији Омбудсмена³, подиже питање и њене финансијске независности, стога је нужно пронаћи рјешења која би подразумијевала другачију процедуру доношења буџета за Институцију омбудсмена директно у парламентарној процедури.

III-ПОЛИТИЧКЕ МЈЕРЕ

- Устав БиХ гарантује људска права и слободе те директну примјенивост Европске Конвенције о људским правима и приоритет Конвенције и Протокола над осталим законима.
- У вези са дискриминирајућим одредбама Устава БиХ којим је “конститутивним народима” искључиво дато право кандидатуре за делегате Дома народа Парламентарне скупштине и чланове Предсједништва БиХ пресуда Европског суда за људска права против БиХ у случају Сејдић и Финци још увијек није имплементирана. Власти у БиХ су декларативно спремне да изврше пресуду, и у том смислу Вијеће Министара формирало је Радну групу, усвојен је и акциони план али не постоји политичка воља за конкретне помаке и имплементацију пресуде.
- Генерално је присутна неусклађеност закона који уређују исту област на различитим нивоима власти, што је нарочито примјетно у области остваривања социјалних права.
- Уочен је недостатак директне примјене међународних стандарда што је резултат недовољне едукованости овлашћених особа у институцијама власти, а посебно полиције, судија, тужилаца, социјалних радника итд.
- У области едукације о људским правима, недостаје План и програм провођења континуираних и специјалистичких обука државних службеника и снага за спровођење закона..

IV-ЈЕДНАКОСТ И АНТИДИСКРИМИНАЦИЈА

- Иако је ЗЗД предвиђена обавеза постојања посебне буџетске ставке за рад Одјела за елиминацију свих облика дискриминације унутар Институције омбудсмена та средства никада нису обезбјеђена. У погледу примјене ЗЗД постоји веома низак ниво судске праксе што значајно утиче на ефикасност примјене закона. Донесене су свега двије

² Омбудсмени БиХ, поступајући по препорукама Подкомитета за акредитацију (SCA), су 05.02.2013. године Парламентарној скупштини БиХ доставили Иницијативу за измјену Закона о омбудсмену БиХ (и информацију о статусу Институције омбудсмена за људска права БиХ у процесу међународне реакредитације.

³ Умањење буџета Институцији Омбудсмена:

- 2010 године буџет 2.721.000,00 КМ,
- 2011. године буџет 2.473.397КМ,
- за 2012. годину буџет је 2.388.000 КМ
- за 2013.годину буџет 2.374.000 КМ

правоснажне судске пресуде за дискриминацију.⁴ Примјетна је недовољна сензибилираност судија за предмете дискриминације, нарочито мобинга.

- Омбудсмени примјећују потребу анализе provedбе Оквирног закона о основном образовању посебно укључујући права на матерњи језик, права на националну групу предмета и права на мјешовити национални састав наставног кадра и школских одбора.
- У поређењу са осталим угроженим категоријама грађана, припадници ЛГБТ популације се врло ријетко одлучују за покретање поступка пред Институцијом омбудсмена, што је вјероватно резултат страха због реакције на објелодањивање своје сексуалне оријентације. Према сазнањима Институције омбудсмена, није било случајева дискриминације ЛГБТ особа који су добили судски епилог.

V-ПРАВО НА ЖИВОТ, СЛОБОДУ И БЕЗБЈЕДНОСТ ОСОБА

- Насиље против жена, насиље у породици уопште, те различите врсте експлоатације на бази пола су у БиХ су и даље присутни и поред свих предузетих мјера. Разлог је проблем функционисања успостављених механизма-недовољна и неблаговремена реакција, док је у пракси чест проблем и недовољно развијене свијести појединца о постојању механизма заштите.
- Због спорих реформи Кривичног законодавства у дијелу дефинисања сексуалног насиља у складу са међународним стандардима, жртве су недовољно заштићене-поступци су спори што изазива додатни страх пријављивања насиља.
- Иако су у 2012. години усвојени нови закони о заштити од насиља у породици у оба ентитета БиХ у Републици Српској, дјело насиља у породици се и даље наставља законски третирати као прекршај и кривично дјело, а у Федерацији БиХ као кривично дјело.
- У области насиља у породици уочава се проблем неодрживог система сигурних кућа, нефикасно реаговање надлежних органа, а у коначници због неефикасности цјелокупног система заштите, насиље често резултира смрћу.⁵
- Жене БиХ имају ограничен приступ тржишту рада и чине већину незапосленог радно способног становништва, а у процесу запошљавања ни у јавном а посебно приватном сектору се не примјењују афирмативне мјере како би се елиминисала дискриминација по основу пола. Програми које држава проводи за стимулисање запошљавања нису прилагођени специфично женама и немају стварног утицаја на повећање броја запослених жена.

⁴ Пресуда од стране Кантоналног суда у Мостару (Број: П 58 0 П 056658 09 П), и од стране Опћинског суда Тузла (Број: 51 0 П 054 522 11 П)

⁵ **Ж-СА-05-1386/10;П-335/10** - Институција омбудсмена за људска права Босне и Херцеговине је по службеној дужности отворила истрагу у случају убиства Ф. Ј из Тузле, а на темељу притужби грађана да полиција не подузима одговарајуће мјере у случајевима насиља над женама

- Велики број жена у БиХ је ангажован на „црном тржишту“ у сектору угоститељства, туризма и трговине, те имају ограничен приступ руководним и другим добро плаћеним позицијама на тржишту радне снаге. Иако држава правно штити права жене на плаћено породилско одсуство, у пракси је присутно запошљавање младих жена на одређено вријеме, као и други механизми злоупотреба и дискриминације којима се послодавци користе како би лакше отказали уговор о раду женама које користе своја законска права. Избјегавање давања издржавања за особу на основу судске одлуке је кривично дјело према оба ентитетска кривична закона⁶, међутим жене се често суочавају са проблемом наплате издржавања за дјецу.

VI-ПРАВОСУЂЕ И ВЛАДАВИНА ПРАВА

7.1 Право на поштено суђење

- У Институцији омбудсмена забиљежен је тренд пораста броја жалби упућених због кршења људских права од стране судова. Странке се најчешће обраћају због дужине трајања судског поступка и неефикасног извршења судских одлука, а постоји и значајан број жалби које се односе на кршење права на поштено суђење.

7.2 Транзицијска правда

- Суд БиХ и Тужилаштво БиХ имају у својој структури Одјељење за подршку свједоцима које се примарно бави психолошком подршком свједоцима у кривичним предметима, док су остали видови подршке и заштите жртава злочина изостали што резултира да су жртве злочина, посебно сексуалног насиља неријетко стигматизирани и додатно трауматизирани. Присутно је и недовољно дјеловање правосудних институција у погледу истраживања пријетњи којима су жртве злочина изложене након свједочења.
- Кад је у питању провођење Државне стратегије за рад на предметима ратних злочина постигнут је одређени напредак у области евиденције и базе података. Међутим, напоре треба уложити на провођење дијела стратегије који се односи на заштиту и пружање помоћи свједоцима. Редовно извјештавање о реализацији Државне стратегије представља императив на путу ка њеној потпуној provedби.
- БиХ још увијек није усвојила Програм побољшања положаја жена жртава ратног силовања, сексуалног злостављања и тортуре у БиХ, иако је израђен нацрт. Иницирана је и израда Државне стратегије о транзицијској правди, међутим иста још увијек није усвојена.
- БиХ нема јединствену и поуздану базу података о женама, жртвама силовања и других облика насиља почињеног у току рата од 1992-1995.године.

⁶ Члан 223. Кривичног закона ФБиХ и члан 210. Кривичног закона РС

- Остваривање статуса цивилних жртава рата разликује се у оба ентитета, а жртве ратног силовања, у ФБиХ имају статус цивилне жртве рата.⁷ Остваривање статуса додатно је отежано компликованим процедурама које захтјевају и финансијске издатке. У РС женама жртвама силовања и других облика сексуалног насиља не признаје се статус цивилних жртава рата као посебне категорије. У Брчко Дистрикту је тек у августу 2012.године донесена регулатива која прописује начин остваривање статуса цивилних жртава рата за жене, не ограничавајући се на рокове и узимајући у обзир психолошку патњу и штету. У сваком случају процесуирање и динамика који се односе на кривична дјела са елементима сексуално насиља је спора.
- БиХ није ускладила регулативе из области кривичног законодавства. Не постоји одвојена база података за процесуирање силовања, већ се та кривична дјела воде у статистици ратних злочина.
- Примјетна је потреба да се идентифицирају успостављени модели невладиних организација у процесу рехабилитације (сигурне куће) и пружања помоћи и подршке женама које су преживјеле силовање и друге облике сексуалног насиља, а затим успостави институционална мрежу за подршку жртвама и свједоцима, и обезбједити потребна финансијска средства и друге услуге у циљу одржања овог система подршке.

7.3 Едукација

- Када говоримо о едукацији, планови обуке центара за едукацију судија и тужилаца предвиђају и обуку из области међународног хуманитарног права и то у сегменту ратних злочина као и обуку у вези са поједним члановима Европске конвенције о заштити људских права и темељних слобода, али је примјетно да недостаје свеобухватнија едукација у вези са међународним стандардима људских правима уопште а посебно везано за област дискриминације.⁸ Обуке се одржавају искључиво за судије и тужиоце, док за службенике запослене у осталим органима власти у БиХ овакве обуке су спорадичне и недовољне.

VII-СЛОБОДА ВЈЕРЕ ИЛИ УВЈЕРЕЊА

- У БиХ је изражена потреба да се интензивирају мјере усмјерене ка успостави међусобног повјерења и превазилажењу присутних подјела. Потребно је такве програме уврстити у наставне планове и програме.
- Потребно је наставити активности усмјерене ка заштити вјерских слобода, те размотрити подузимање других мјера на основу доступних информација, као што су Извјештаји о нападима на вјерске, те повећати степен едукације и рада у заједници у мјестима у којима су такви напади учестали.

⁷ Закон о измјенама и допунама закона о основама социјалне заштите, заштите цивилних жртава рата и заштите породице са дјецом (Сл. новине ФБиХ, број 39/06)

⁸ План и програм обуке за 2014. годину доступни на службеним страницама центара за едукацију судја и тужилаца ФБиХ и РС: www.fbih.cest.gov.ba и www.rs.cest.gov.ba

VIII-СЛОБОДА ИЗРАЖАВАЊА

- Закон о забрани фашистичких и неофашистичких организација и забрани кориштења њихових симбола није усвојен у Парламентарној скупштини БиХ, због непостојања политичке сагласности.
- Кривична дјела почињена из мржње захтјевају посебан третман јер изазивају осјећај несигурности и неповјерења унутар сваке заједнице. Измјене и допуне одредаба Кривичног закона Републике Српске и Кривичног закона Брчко дистрикта БиХ усвојене су у 2010. години, а односе се на кривична дјела почињена из мржње. Усвајање истих измјена и допуна у Кривичном закону ФБиХ⁹ значајно би допринијеле капацитету БиХ да се ефикасно бори против кривичних дјела почињених из мржње.
- Потребно је да власти у БиХ у наредном периоду подузму мјере ка сузбијању говора мржње, те размотре покретање кампање путем које би грађани били упознати са могућностима упућивања и жалби с обзиром да говор мржње представља облик дискриминације на основу ЗЗД.
- Омбудсмени указују на све учесталије нападе на новинаре, како физички, тако и вербално чиме се независност медија доводи у питање. Потребно је подузети потребне мјере како би се осигурала слобода изражавања, промовисање различитости мишљења и спрјечавање свих сметњи у слободи штампе. Тужилаштво и полицијске структуре, требају уложити додатне напоре и сензибилност у истраживање свих радњи које за последицу имају угрожавање безбједности новинара и ограничавање медијских слобода.
- Омбудсмени уочавају да се у остваривању права из Закона о слободи приступа информацијама БиХ новинари и медији суочавају с многим проблемима., те изражавају забринутост због покретања иницијатива за измјену Закона о слободи приступа информацијама којим би се у знатној мјери ограничила употреба овог закона као значајног инструмента у борби против корупције и повећања транспарентности рада јавних органа.

IX-ПРАВО НА СУДЈЕЛОВАЊЕ У ЈАВНОМ И ПОЛИТИЧКОМ ЖИВОТУ

- Питања родне једнакости у јавној и приватној сфери, те питања примјене домаћих закона и међународних обавеза, укључујући и CEDAW је у другом плану, с обзиром да у оквиру јавног дискурса доминирају етничка и национална питања, која успоравају друштвени, економски и политички развој, а што утиче и на ниво заштите основних женских људских права и на могућности жена да своја права уживају на равноправној основи.
- Жене нису довољно заступљене у политичком одлучивању у оквиру законодавне, извршне и судске власти на свим нивоима. Квота од 40% мјеста у законодавној и извршној власти, за мање заступљени пол, још увек није достигнута.

⁹ Омбудсмени су у децембру 2012. године упутили Иницијативу за измјене Кривичног закона Ф БИХ. У јануару 2013. године, из Парламента ФБиХ је стигла обавјест, да је Иницијатива прихваћена, те да ће представници Институције бити позвани да узму учешће у раду надлежних парламентарних одбора за припрему измјена.

- Дискриминација жена се манифестује и кроз именовање мушкараца на руководећа мјеста у државним фирмама и управним одборима, као и извршним тијелима у економском сектору. У пракси и даље постоје случајеви да се одредбе којима се настоји осигурати равноправност полова и спријечити дискриминација, не поштују, чак и када се жене појаве као најбољи кандидати.

X-ПРАВО НА СОЦИЈАЛНУ СИГУРНОСТ И ПРАВО НА ОДГОВАРАЈУЋИ ЖИВОТНИ СТАНДАРД

- Иако је БиХ усвојила Стратегију смањења сиромаштва прије десет година, иста није спроведена нити су подузимане мјере побољшања квалитете живота социјално угрожених особа. Стопа регистроване незапослености за септембар 2013. године износила је 44,8%.
- Због социјалне искључености најугроженије категорије имају смањене шансе за запошљавање и прилике за образовање. Мјерама социјалне политике битно се не превенира сиромаштво, због чега је изражена потреба да власти покажу већу бригу и сензибилитет и досљеднос у рјешавању питања из области економских и социјалних права грађана.¹⁰

XI-ПРАВО НА ЗДРАВЉЕ

- У БиХ и даље постоје проблеми у остваривању права на здравствену заштиту и грађани имају различит приступ овом праву с обзиром на којем дијелу територије живе. Не постоји систем који би омогућио остваривање права из ове области на начин да сви грађани под истим условима имају право на једнаку здравствену заштиту.

XII-ПРАВО НА ОБРАЗОВАЊЕ

- У БиХ су посебно изражени проблеми у области образовања који захтјевају стратешки приступ посебно у циљу отклањања пракси дискриминације, сегрегације, асимилације и политизације.

XIII-ОСОБЕ СА ИНВАЛИДИТЕТОМ

- Стање људских права особа са инвалидитетом у БиХ је и даље забрињавајуће због кршења права на социјалну здравствену заштиту, туђу његу или ортопедска помагала
- У БиХ не постоји тачна статистика броја особа са инвалидитетом, нити постоји јединствена дефиниција особа са инвалидитетом.

¹⁰ Поруку Омбудсмена Словеније, Хрватске, Босне и Херцеговине, Србије, Црне Горе, Албаније, Косова* и Македоније са регионалне конференције одржане у Љубљени у фебруару 2014 године

- Иако је БиХ својим ентитетским прописима и подзаконским актима успоставила за елиминирање архитектонских баријера понашања надлежних тијела у доношењу одлука указује на уско тумачење позитивних прописа и занемаривање најбољег интереса особа са инвалидитетом.
- Евидентирани су случајеви кршења чланова 15., 19. и 20. УН Конвенције о правима особа са инвалидитетом,¹¹ А корисници установа, који су већ били прилагођени животу у локалној заједници поново су враћени у другу установу затвореног типа.¹²

XIV-ПРАВА МАЊИНА

- У 2013. години, Омбудсман БиХ сачинили су Специјални извјештај о положају Рома у БиХ те надлежним институцијама упутили низ препорука које се првенствено односе на побољшање увјета и квалитета живота ове најбројније националне мањине, укључујући унапређење у области запошљавања, образовања, здравства, те подизање јавне свијести о потребама ове рањиве категорије
- У погледу положаја ромске популације у БиХ, држава је подузела значајне напоре у циљу заштите њихових права, кроз укључивање у међународни пројекат „Декада Рома 2005-2015“. Побољшања везана за приступ идентификацијским документима, успостављање евиденција за права Рома, посебице у области запошљавања, а остаје потреба успостављања оваквих евиденција и за остале области и то на свим нивоима власти.¹³

XV-МИГРАНТИ, ИЗБЈЕГЛИЦЕ, РАСЕЉЕНЕ ОСОБЕ И ТРАЖИОЦИ АЗИЛА

- БиХ је усвојила 2012. године Стратегију у области миграција и азила и Акциони план за период 2012-2015. година.
- Уставом БиХ као и уставима ентитета свим избјеглим и расељеним особама зајамчено је право на слободан повратак у своје пријератне домове. Омбудсмани указују да и даље зазимају жалбе у вези с Анексом VII којим је уређено право на повратак из разлога што нису испуњени политички, господарски и социјални увјети који треба да осигурају повратак и реинтеграцију избјеглица и расељених особа.
- Многобројне расељене особе и повратници налазе се у стању социјалне потребе, суочени са веома озбиљним егзистенцијалним потешкоћама и често неподношљивим социјалним положајем, како у мјестима расељења, тако и након повратка у своја пријератна пребивалишта.

¹¹ Институцији омбудсмана за људска права БиХ, (Ж-СА-02-467/13), којој су се обратиле двије особе са инвалидитетом због законског нерегулисања модела становање у локалној заједници уз подршку. С обзиром на чињеницу да су се већ обраћали разним институцијама, једини приједлог је био да се корисници стамбених јединица смјесте у неку од установа заводског типа

¹² Институција омбудсмана БиХ, (Ж-СА-02-697/13) -Случај кршења права особа са инвалидитетом у предмету по жалби коју је иницирало Федерално министарство рада и социјалне политике

¹³ Специјални извјештај о положају Рома у Босни и Херцеговини, Институција омбудсмана за људска права БиХ, 2013. година

XVI-БРАНИОЦИ ЉУДСКИХ ПРАВА

- Омбудсмени изражавају забринутост због повећаног броја напада на браниоце и активисте људских права. Овакви напади у већини случајева остају нерасвјетљени, стога је потребно да надлежне институције убрзано и транспарентно воде истраге у овим случајевима.
- БиХ још увијек није усвојила релевантно законодавство за заштиту „звиждача“. С тим у вези, овим лицима потребно је у оквиру законских рјешења обезбиједити потпуну заштиту од виктимизације, како би се спријечило да ни под којим условима не трпе било какве штетне посљедице (нпр. мобинг од стране послодавца, отказ уговора о раду и сл).

XVII-ПРАВА ДЈЕЦЕ

- У децембру 2009. године, Омбудсмени су поднијели извјештај о примјени Факултативног протокола о продаји дјеце, дјечије проституције и дјечије порнографије. У погледу препорука Комитета, треба истаћи да има извјесних помака у погледу измјена и допуна кривичног законодавства, али држава није подузела адекватне мјере са циљем примјене донијетих закона, едукације професионалаца у областима обухваћеним Факултативним протоколом.
- Омбудсмени БиХ изражавају забринутост због чињенице да забрана физичког кажњавања дјеце није у потпуности инкорпорирана у сва релеванта законодавства у БиХ.
- Омбудсмени посебно изражавају забринутост због чињенице да држава не јача кадровски, технички и финансијски центре за социјални рад, а уочавају и да у раду школа не постоји довољно сензибилитета просвјетних радника и стручних радника за посебне потребе дјеце посебно у сфери препознавања и заустављања насиља над дјецом.